

Pavlova razstava v Mariboru.
Foto: Marija Kozar-Mukič, Maribor, 11. 4. 2011

S konjsko vprego po Pavlovi poti v Porabju.
Foto: Marija Kozar-Mukič, Monošter, 17. 4. 2011

PAVLOVO JUBILEJNO LETO

Skozi celotno leto 2011 se tako na Madžarskem kot v Sloveniji in na avstrijskem Štajerskem spominjamo 65. obletnice smrti in 125. obletnice rojstva Avgusta Pavla. Dr. Avgust Pavel (Cankova, 1886–1946, Szombathely) je bil prvi poklicni znanstvenik iz vrst Slovencev na Madžarskem: profesor madžarščine, jezikoslovec slovanskih jezikov, literarni zgodovinar in etnolog. Bil je prevajalec, posrednik med kulturami ter pesnik v materinščini in madžarščini.¹

Po trianonski mirovni pogodbi je hiša Pavlove družine z mlajšimi otroki ostala v Potrni pri Radkersburgu v Avstriji, njihovo zemljišče pa je pripadlo Jugoslaviji. Sin Avgust je ostal na Madžarskem, hčerke pa v Jugoslaviji. Avgusta Pavla so aprila 1920 premestili v Szombathely na državno dekliško gimnazijo, kjer je lahko nadaljeval svojo profesorsko službo. Novembra 1920 so ga povabili na Filozofsko fakulteto v Ljubljano. V pismu dekanata Filozofske fakultete v Ljubljani z dne 16. novembra 1920 je zapisano:

... Moje kolege slaviste in mene je zelo razveselilo, da bi bili Vi, ki Vas najbolj poznamo iz Vaših znanstvenih del, eventualno pripravljene prevzeti službo na naši univerzi. Gre samo za določitev delokroga, ki se naj Vam odkaže. V letošnjem šolskem letu namreč še nimamo v proračunu katedre za madžarščino. Takoj bi vas torej mogli nastavitviti edinole kot asistenta v slavističnem seminarju in lektorja za madžarščino ... A bolje za Vas in za znanstvene interese naše univerze bi bilo, ako bi Vas v Beogradu predložili za stalnega docenta ... Opredelitev učnega naloga bi se mogla glasiti: stolica za ugrofinske jezike in njih stike s slovanskimi jeziki. Ako bi Vam taka stolica ne bila po volji, potem bi jo takole definirali: stolica za madžarščino in za madžarsko-jugoslovanske odnošaje v jeziku, literaturi in

kulturi. Tu bi mogli predavati madžarski jezik, literaturo, obmejno dialektologijo prekmursko in južnoogersko, literarnokulturne stike madžarsko-jugoslovanske. Odločite se po svojem preudarku za prvo ali za drugo namestitvev in pri drugi za prvi ali za drugo opredelitev učnega naloga ... Za asistenta odnosno za lektorja Vas lahko namesti univerza v svojem področju, kar se da izvršiti hitreje. Imenovanje za docenta iz Beograda bi mogli pričakovati nekako proti koncu I. semestra, tako da bi z drugim semestrom 1920/21 okrog Velike noči morebiti že nastopili službo na naši univerzi ...²

Povabila Pavel ni mogel sprejeti. »Stolica« na fakulteti in zgodovinske razmere leta 1920 so bile negotove. Z družino vred bi se moral preseliti v Ljubljano, v Jugoslavijo, in zapustiti pokrajino, na katero je bil navezan kot človek in znanstvenik. Tako je postal Szombathely njegov novi in dokončni dom, kjer je – blizu svojemu ljubljenski rojstnemu kraju in družinskim članom – lahko živel in ustvarjal.

Avgust Pavel je bil predvsem raziskovalec ljudske kulture in literature lastnega slovenskega naroda ter stikov med madžarsko in slovensko kulturo. Zanimal se je tako za materialno kot za duhovno kulturo. Med letoma 1928 in 1946 je zbiral etnološke predmete v več kot sto naseljih takratne Železne županije in v pokrajini ob slovensko-madžarski meji. Med njimi je največ keramike, modlov za lecte in modrotisk, drugi so s področja prehrane, stavbarstva, dekorativne umetnosti, poljedelstva, živinoreje, lova na ptice in otroških iger. Posnel je blizu dvesto fotografij. Etnološki arhiv Muzeja Savaria rokopise Pavlovih razprav, njegovih etnoloških in jezikoslovnih terenskih zapisov hrani na približno 2.000 listkih. Habilitacijo za zasebnega docenta južnoslovanskih jezikov in književnosti je dosegel na

¹ Prim.: Zinka Zorko in Miha Pauko, *Avgust Pavel* (Maribor: Slavistično društvo, 2003; Zora 23).

² Pismo je last družine Pavel v Szombathelyu.

Madžarskem, ko je 6. februarja 1941 na univerzi v Szegeđu imel javno predavanje z naslovom Kralj Matjaž v slovenskem ljudskem izročilu in literaturi.

Ob okroglih obletnicah njegove smrti in njegovega rojstva se že 55. leto spominjamo njegovega življenja in delovanja ter negujemo slovensko-madžarske kulturne stike. V preteklih 55 letih so nas konference, knjige, razstave in druge prireditve opozarjale na pomen kulturnega dialoga med ljudstvi in generacijami. V Pavlovem spominskem letu 2011 je več institucij organiziralo potujočo razstavo, literarne večere, srečanja pevskih zborov, objavo študij in ekskurzije v kraje, kjer je Avgust Pavel živel in deloval.

Potujoča razstava o življenju in delovanju Avgusta Pavla, ki smo jo odprli 15. januarja v Muzeju Savaria v Szombathelyu na Madžarskem, je bila na ogled še na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru, v Pavlovi hiši v Potrni v Avstriji, v Slovenskem domu v Monoštru na Madžarskem in v Pokrajinskem Muzeju v Murski Soboti. 27. avgusta smo jo odprli v njegovem rojstnem kraju na Cankovi. Od tam smo jo prepeljali v prostore Slovenskega društva v Budimpešti, iz Budimpešte je potovala v Ljubljano, kjer je bila na ogled v Prešernovi dvorani ZRC SAZU. Na odprtju razstave v vsakem kraju je njegova hči Judita Pavel govorila o tem, na kakšen način se Avgust Pavel in njegova družina navezujeta na posamezen kraj.

Razstava predstavlja življenje in delo Avgusta Pavla v treh jezikih (madžarščini, slovenščini in nemščini) in v kronološkem zaporedju na devetih panojih. Fotografije so last Muzeja Savaria in Pavlove družine v Szombathelyu, kjer je Pavel živel in deloval med letoma 1920 in 1946. Od dokumentov in fotografij je bila polovica sedaj prvič objavljena. Na primer ljudskošolsko spričevalo Avgusta Pavla, skupinska fotografija gimnazijskega razreda ali skupinska fotografija Cankovčanov iz leta 1929. Na tej fotografiji sta poleg družinskih članov tudi študent Vilko Novak in prekmurski katoliški duhovnik, založnik in parlamentarni poslanec Jožef Klekl starejši. Panoji so bili v Szombathelyu dopolnjeni tudi s predmeti. Med predmeti, ki jih je Avgust Pavel v tridesetih letih 20. stoletja zbral na terenu, smo izbrali Kristusov kip, model za lect in ženski brezrokavnik. Polovica razstavljenih predmetov – posodila nam jih je Pavlova družina – je bila zdaj prvič predstavljena javnosti. Taki sta bili oljni sliki, na katerih sta upodobljena Pavel in njegova soproga, ter album, v katerega je Pavel lastnoročno pisal in slikal svoji zaročenki, ko je poučeval v kraju Torda v Transilvaniji (Romunija).

Potujoča razstava je bila s predmeti dopolnjena tudi v Pokrajinskem muzeju v Murski Soboti ter na Cankovi. Oktobra 1943 je Pavel inventariziral gradivo, ki ga je zbralo Prekmursko muzejsko društvo. Leta 1944 je zaprosil murskosoboško načelstvo, da zbirko namestijo v prostorih soboške gimnazije in ji določijo skrbnika. Ti predmeti so osnovni fond današnjega Pokrajinskega muzeja Murska Sobota; izbor je dopolnil letošnjo potujočo razstavo. Na Cankovi pa so bile predstavljene tudi njegove knjige in razprave. Tu so 27. avgusta, na predvečer njegovega 125. rojstnega dne, izdali priložnostno znamko s kuverto in z žigom.

Avgust Pavel je v prilogi svoje knjige o glasoslovju Cankovskega narečja leta 1909 objavil tudi prekmurske ljudske pesmi. Šest med njimi pojejo v Porabju še danes. Na odprtju razstave v Monoštru so po tri pesmi zapeli Ljudski pevci z Gornjega Senika, v Slovenskem društvu v Budimpešti pa Sombotelke spominčice, ki so dobile ime po najljubših cvetlicah Avgusta Pavla in so 12.

novembra predstavile svojo zgoščenko z 22 porabskimi ljudskimi pesmimi.

Pavlova hiša v Potrni je organizirala srečanje pevskih zborov s Cankove, iz Szombathelya in Pavlove hiše. Ob tej priliki je bila predstavljena tudi nova zgoščenka domačega zbora. Z naslovom *Der Fremde/Tujec/Idegen* pa je Pavlova hiša založila zgoščenko s petimi Pavlovimi uglasbenimi pesmimi. V slovenščino prevedene pesmi je uglasbil mariborski pevec, glasbenik in producent, Peter Andrej. Zgoščenka je bila predstavljena v okviru literarnega večera v Potrni in v Szombathelyu. V Potrni so bile pesmi prebrane v nemškem jeziku, v Szombathelyu pa jih je v izvornem madžarskem jeziku prebral ugledni madžarski igralec, direktor sombotelskega gledališča, Tamás Jordán.

Leta 1933 je Pavel ustanovil Društvo prijateljev muzeja in znanstveno revijo *Vasi Szemle (Revija Železne županije)*; oba obstajata še danes. Društvo je v jubilejnem letu organiziralo ekskurzijo v okolico Monoštra (s konjsko vprego), v Transilvanijo v Romuniji, kjer je bil Pavel vojak in je začel poučevati, ter na Cankovo, v Potrno in Gradec (kot pomembna postajališča njegovega življenja).

V reviji *Vasi Szemle* je bilo letos objavljenih pet razprav, v zborniku *Bibliotheca Slavica Savariensis* pa 13 (izpod peres mariborskih in sombotelskih slavistov). Podpisana je v reviji *Vasi Szemle* predstavila kiparja Pavlovega doprsnega kipa.³ Avtor doprsnega kipa prvega prekmurskega znanstvenika je bil prvi prekmurski kipar Franc Kuhar, ki je star 29 let umrl v koncentracijskem taborišču. Njegova nevesta je bila porabska Slovenka z Gornjega Senika, s katero si je dopisoval v slovenščini. Med letoma 1942 in 1944 je Kuhar napisal 50 pisem, v katerih se odražata kulturna zgodovina tistega časa in njegova *ars poetica*, iz njih se da določiti tudi datum nastanka Pavlovega doprsnega kipa. V zborniku sombotelske slavistike sta Marija Kozar in Dušan Mukič predstavila Pavlov rokopisni slovarček, ki ga hrani etnološki arhiv Muzeja Savaria. Po tematiki razvrščena gesla, ki oblikujejo etnološki slovar, prinašajo terminologijo tradicionalne kmečke kulture v prvi polovici 20. stoletja v Prekmurju.⁴

Pavlovo jubilejno leto je bilo obeleženo v treh sosednjih pokrajinah, ki jih je povezoval s svojim življenjem in delom in so bile vedno etnografska in etnografska enota. Danes, ko so meje prehodne, pa imamo »zamejski« Slovinci v Porabju in na avstrijskem Štajerskem še več možnosti za sodelovanje s Slovenci v matični domovini, na rojstni Cankovi. »V resnici so taki prazniki za nas ... življenje in delo Avgusta Pavla nam daje veliko naukov za naprej ... Velike ljudi je treba spoštovati, da s tem spodbujamo mlade ljudi,« je rekel akademik, minister na Uradu Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ter minister za kulturo RS, dr. Boštjan Žekš, na slavnostnem zaključku Pavlovega leta na Cankovi.

3 Mária Mukič-Kozár, Pável szobrának szobrásza: Feri Kúhar/Kühár Ferenc (1916–1945). *Vasi Szemle* LXX(4) (2011), 408–422.

4 Marija Kozar in Dušan Mukič, Pavlov rokopisni narečni slovarček. *Bibliotheca Slavica Savariensis* XII (2011), 87–105.